

Necatigil'in "Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü" ve "Bugünkü Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü"nü hazırlamak üzerine

SEVAL ŞAHİN
sevals@gmail.com

Behçet Necatigil'in 100. doğum yıldönümü dolayısıyla "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü" (YKY, İstanbul 2016) ve "Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü" (YKY, İstanbul 2016) adlı eserleri yeniden yayımlandı. Her iki eser de yıllardır önemli birer kaynak eser olarak kullanıma özelliğine sahiptir.

Türkçede biyografi yazma geleneğinin olmaması sebebiyle Necatigil'in yaptığına örnek olarak gösterilecek eserlerin başlangıcı şura tezkireleri olabilir. Bunlarda şairlerin hayatı ve eserleri hakkında kısa bilgiler verilir ve seçme eserleri yayımlanırdı. Benzer bir durum Tanzimat Dönemi'nde de devam etti. Daha çok antoloji niteliği gösteren bu çalışmalara sonrasında benzerleri de eklendi.

Necatigil'in "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü"nü takip eden çalışmalardan biri olarak oldukça geniş kapsamlı bir çalışma olan iki ciltlik "Tanzimat'tan Günümüze Edebiyatçılar Ansiklopedisi" (YKY, İstanbul 2003) var. Bu çalışma, uzun yıllar kullanılacak bir kaynak eser.

Bu iki eser arasında benim özellikle dikkatimi çeken ise "Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü". İlk baskısı 1960 yılında yapılan ve o günden bugüne bu yılki sonuncusuyla on baskı yapan bu eser, edebiyatımızda eserleri bir araya getiren tek sözlük çalışması niteliğini taşıyor. Necatigil eserin dokuzuncu baskısına yazdığı önsözde eseriyile ilgili şunları söylüyor: "Amacımız, Batılı anlamda hikâye,

roman, oyun ve anı edebiyatımızın gelişip güçlendiği yüzyıllık bir zaman içinde, bu tür eserlerden okuduğumuz, unuttuğumuz veya okumayıp hiç değışle, konularını merak ettiğimiz kalem ürünlerini ana çizgileriyle toparlamak, anımsatmaktır. (...) Eserler üzerine en azından bu kısalık ve yalınlıkta, bu tür sözlüklerin oluşu, dönem dönem konu yönelişlerini de belirtir. Özet kümelendirmeleri, sanat ve toplum ilişkileri üzerinde değışik incelemelere çıkış noktası olur. Konuları topluca tek yerde görmek, yeni bakış açılarına yaslanacak eleştirme ve incelemeler için ilk adımdır diyebiliriz.

Sonra şu da var: İncelemeci, eleştirmeci, bir kitabı, biz de okumuş gibi ele alır. Onun altyapı kuruluşu demek olan konusu üzerinde ayrıntılı durmaz. Eleştirmecinin bir kitabı yorumlayışı, önce kitabı okumuş kişinin anımsarsa anlayabileceği biçimdedir; yani konuyu bilmiyorsa, eleştirmecinin dediklerini, değinme ve telmihlerini tam kavrayamayız." (7)

Necatigil'in 100. doğum yılında bu kitabın yayımlanması bana bugün de böyle bir sözlük hazırlamanın hiç de fena olmayabileceğini düşündürdü. Kitap eklerinin, kitap tanımlarının, internetin bu kadar yaygın olduğu bir dönemde böyle bir şeye gereksinim var mı? Aslında tam da bunlardan dolayı böyle bir şeye gereksinim olduğunu düşünüyorum. Çünkü kitap tanım yazıları, bloglar ve kitap ekleriyle öyle bir bombardımana uğruyoruz ki birçok eser gözden kaybolup gidiveriyor; ayrıca internet de maalesef bir sürü kirliliğe ve yanlış bilgiyle dolu.

Yukarıdaki alıntıda Necatigil bu tür bir sözlüğün hem okur hem de eleştirmen açısından önemine işaret ediyor. Kendisine ayne katılıyorum. Okur açısından önemleri şu şekilde sıralanabilir: Necatigil'in de belirttiği gibi bir kitabı okunmuşsak ve eğer o kitap hakkında bir eleştiri yazısı okuyorsak eleştirmen bize çoğu zaman eserin hikâyesini vermez, nitekim işi de değildir zaten. Bu durumda okur, böyle bir sözlüğü açıp eser neden bahsediyor bakabilir, yine Necatigil'in belirttiği gibi daha önce okumuş ve hatırlamıyorsa, eseri anımsayabilir. Diğer taraftan eleştirmen açısından bakıldığında bu tarz bir eser sadece bir anımsama olmanın çok daha ötesine geçer. Örneğin Necatigil'in sözlüğünde bahsettiği

eserleri dönemsel olarak bir araya getirebilir; böylece bir dönemin edebiyat anlayışına, ortak temalarına göz atabilir. Sözlükten bir edebiyatçının tüm eserlerine dair yazılanları ayırıştırıp alt alta getirirseniz bu yazarın edebiyatının ana hatları hakkında bilgi edinebilir, poetikasına yönelik varsayımlar geliştirebilir. Üstelik Necatigil'in sözlüğünde o zamanlar çok genç iken ilk eserlerini vermiş bugün hayatta olan birçok yazarın ilk gençlik ürünleri ve bu ürünler üzerine yazılanları görebilir.

Hem "Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü" hem de "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü"nü araş-

P

POST: "Yedi derviş bir postta oturur, iki hükümdar bir dünyaya sığmaz." Yalnızca bu kadar mı, eskidenmiş bence bir dünyaya sığmamazlık, şimdi yedi deryalar geçseler, göğün yedi kat üstüne çıksalar ve dahi toprağın yedi kat altına inseler yine de benlik davası güderler, velvet ki biri imparator, kral, hükümdar, sevan, şah, padişah, haşmetmeap cinsinden bir şey olmaya görsün, sanki bu saydıklarım ve dahi saymadıklarım pek matah naneler ve nesnelermiş gibi, din, iman, inanç, ideoloji, dünya görüşü filan hak getire, yeter ki nam kişi dünyaları götür! Destur. Post sahibi dahi olmamak gerek. Neme gerek.

R

REDDİYE: Birlik ve beraberliğimiz bozulmasın, kardeşliğimiz baki kalsın, dirliğimiz daim olsun... Vatan millet sağolsun, afiyet olsun, hamdolsun, şükür olsun... Ee daha daha ne olsun? İyilik güzellik. Lakin her şey bizim istediğimiz gibi olsun, biz istersek olsun, biz bitti demeden bitmesin, kimse bir yere gitmesin! Açık açık söylenen bu. Türk-İslam entelektüelleri de bundan farklı bir şey söylemiyor zaten, hassasiyetleri var, bazı konularda pek hassaslar maşaallah bazı konularda hiç olmadıkları, hiç orali olmadıkları, bana mısın demedikleri kadar. Din, yalnızca inanç olarak kalmalı, devlet işlerine asla karıştırılmamalıdır. Yaşadıkça anlıyoruz, daha da göreceğimizden başka. "Ey özgürlük" nakaratlı şarkılar gibi "ey laiklik" diye şarkılar da söyleyecekmişiz meğer! Söylesek fayda eder mi acep? Söylenmiş bile, "Söylesem tesiri yok, süssam gönül razı degil".

S

SEVGİ: Şiir Turgut Uyar'ı temsil etmeyebilir, nasıl bir anlamda yazmış acaba diye düşüncelere sevk edip tartışılabilir, hatta yazımsa da olurmuş bile denilebilir. Ben demiyorum, ayrıca oldumbittim bu şiiri severim, lakin "Acıyor" şiirinin Turgut Uyar'a yakıştırılmadığı da bir vakia. Şiirde miyim hayır, sevgideyim. "Sevgim acıyor/ kimi seusem kim beni seuse" dediği yerdeyim Turgut Uyar'ın. O tekil söylemişti belki içine bakarak, şimdi çoğul söylemenin zamanı. Söylüyoruz da. Her şey boşuna gibi. Ne Yunus Emre'nin, Cemal Süreya'nın demesiyle "türkçenin sütdişleri" olmasındaki insancılık, ne Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin hayvanları, tabiatı, insanatla bir tutan ayırmızsız, lekesiz sevgisinin yüceliği, hiçbir şey yetmiyor artık, kimse kimseyi sevmiyor. Siyasal islamcılarımız da, bir de 'işid kafası' çıktı biliyorsunuz, Mevlana'nın "kim olursan ol yine gel" dediğini ısrarla, şiddetle, adeta hakaretle savunarak, dergahi umutsuzluk kapısına çevirdiler. "Kim kimi seuse/sevgim acıyor" diyordu o şiirde Turgut Uyar, galiba kim kimi seviyorum dese, sevgi acıyor hepimizden önce.

S

ŞİDDET: Yazmasam olmaz. Kanse-rin her evin kapısını çalması, her evden bir can alması gibi, şiddet de her kapıyı çalıyor. 'Devlet-i ebed müddet', sonu-na kadar hiddet, sonsuza kadar şiddet. Feodal demeyelim asyatik diyelim, ne fark ediyor? Sonuç olarak fakir fukara eziliyor, az olan, azınlık olan da sopyayı yiyor. Kimi devlet deyip basıyor dayağı, kimi din deyip indiriyor sopyayı. "Gerisi teferruat" diyorlar ya, aslında 'teferruat' iyi açıklıyor, azınlık, muhalif deme-yeye gerek yok, 'teferruat' deyince herkes giriyor içine. Madem ki teferruat, öyleyse şiddet şart!

T

TADİLAT: Eski teokratın yerini yeni teokrat aldı. Bürokratin adı artık teokrat. Ne güzel, ne hoş, ne tadına do-yulmaz, ne bileyim böyle tuhaf bir şey işte. Eskiden, çok eskiden değil canım, Seyhan'ın (Erözçelik) "*Bir zamanlar-bir zamanlar dediysen/çok eski de değil: Birkaç ay önce/gül alırdık. Biz, Hepimiz./Her şey için, yerli yersiz/gül alırdık bir zamanlar/Biz, Hepimiz./.../Gülleri de eskittik.*" dediğine benzer, yani çok da eski olmayan o gül zamanları, Cumhuriyet Meyhanesi Ra-mazanda tadilata girerdi. Şimdi tadilata girmeyen yer yok. Bazen memleket de tadilata girse diyorum, hiç olmazsa bir aylığına, hiç olmazsa Ramazanda, hiç fena olmaz değil mi? Nasılsa "*Zaten artık almıyoruz. Gül zamanları/geçti. Rüzgar esti .Sert esti. Jestler bitti./Kendimizi kaybettik./Gül verecek kimse de kalmadı.*"

U

UFUK: Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar'a "Hamdi, insanın ufku yine insandır" demiş. Bir lahza. Fakat "*Bin ath akımlarda çocuklar gibi şendik*" diyen de odur, her ne kadar akıncıları, çocuklar gibi şen çizerek yumuşatmaya çalışsa da. Sonra Var-şova'da 1927'de "Kar Musikileri"ni yazan mı demeli artık besteleyen mi, o yalnız ne demeli? "*Sandım ki uzaklaştı yağın kar ve karanlık/Uykumda bütün bir gece Körfez'deyim artık!*" Unutmadım, "*ovalan semtinin orman-ları kuytu*" diyen de oydu.

Ü

ÜTOPIK: Bu sözcüğü yazdım, ardın-dan da sonütücü, overlokçu, remayöz gibi sözcükler sökün etti. Yoksa ütöpik de mi artık direklere, otobüs duraklarına el-yazısıyla yazılıp yapıştirilmiş kağıtlardaki mesleklerden biri oldu? Ütopist diye mes-lek olmaz sanırım, yıldız olmak da mes-lek değildir, yıldızlar da işçi değildir, gece laciverdi alemleri temaşaya çıkmış mehtap meftunlarıdır olsa olsa(lar). Ütopik de zannımca yıldızın lacivert deryasından

tırmacılar açısından önemine gelince... Bugün lisansüstü eğitimini sürdürmekte olan öğrenci-lerimiz bize "Ne çalışalım?" diye geldikle-rinde bu iki eseri önlerine koyarız. Bunlara bakıp bugün unuttuğumuz ama zamanında çok önemli bir yer işgal etmiş yazarlar ve eserleri bu sözlükte dir. Onları bulup çıkarmak da bu öğren-cilerin işi. İşte bu sözlükler onlara bu konuda eşsiz bir yol gösterici olur.

Necatigil, "Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü"n-de şöyle bir yol izliyor: Önce eserin adı kimin ta-rafından yazıldığıyla birlikte yer alıyor, sonra tür-rünü belirtiyor. Eğer eser bir roman ya da oyun ise kısaca ana hatlarıyla eserin özetini veriyor. Bu özet, eğer döneminde başka araştırmacıla-rın eserlerinde yer almışsa doğrudan onlardan alıntı yapıyor, ancak yer almamışsa özeti kendi yazıyor. Anı türündeki eserlerde kısaca eserin bahsedildiği dönemler hakkında bilgi veriyor. Eğer eser hikâye türünde ise kaç hikâyeden mey-dana geldiğini söyledikten sonra mutlaka her hikâyenin neden bahsettiğini parantez içinde hikâyelerin kitapta yer alma sırasını gözeterek anlatıyor. En son olarak ise eserin tümünü kap-sayacak bir değerlendirme yapıyor ya da daha önce yapılmış bir değerlendirme varsa ona yer veriyor. Ayrıca eser ödül almışsa, aldığı ödül ile birlikte ödül aldığı yılı da belirtiyor. Kitabın ilk baskısına (1960), her maddeye belli başlı dergi ve gazetelerde yazılan eleştiriler listesini de ekle-miş, fakat eser sayısı arttıkça ve bu konuda yazı-lan kitaplar ortaya çıktıkça bundan vazgeçilmiş.

İşte tüm bunlardan yola çıkarak ben de "Bugünkü Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü" başlıklı bir çalışmaya başladım. Necatigil ese-rini 1978 Aralık ayında sonlandırıyor. Eserin son baskısında 223 yazarın 751 eserine yer vermiş. Yıllara yayılan bu çalışmada bugün adına hiç rastlamadığımız eserler kadar meş-hur yazarlarımızın ilk eserlerine rastlamak da mümkün. Üstelik bunlar hakkında Neca-tigil'in söyledikleri bize o eserin dönemi hak-kında nasıl alınıldığına dair ipuçları veriyor. Mümkün olduğunca eleştirellikten kaçınılarak didaktik, ansiklopedik tarzda meydana getiril-miş "Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü"nü ör-nek alarak ben de Necatigil'den ilhamla, aynı yolu izleyerek hikâye, roman, tiyatro ve anlatı türündeki eserler hakkında yazmaya çalıştım. Necatigil'den farklı olarak kitapların yayımlan-ma maceralarını da bilgilere ekledim; çünkü gü-nümüzde aynı kitaplar birden fazla yayınevinde yayımlanabiliyor ve bazen bunlarda değişiklikler de yapılıyor. Örneğin iki kitap bir arada yer alıp başka isimle yazılabildiği gibi bazen de bir kitapta yer alan hikâye diğerine konulmuyor. Bir de eserlerin sinema, tiyatro uyarlamaları var-sa onları da bilgilere ekledim. Ancak amacım sadece 1978'den bugüne yazarlarımızın eserleri hakkında bilgi vermek değil, Necatigil'in yaşa-dığı yıllarda basılan, kitabına almadığı ve bugün dolaşımda olan eserleri de bu çalışmaya dâhil etmek niyetindeyim. Çalışmanın ilk bölümü *Kı-taplık* dergisinin Temmuz-Ağustos 2016 sayısın-da yer alacak ve bundan sonra devamlı olarak orada yayımlanacak.

Bu çalışmanın beni son derece heyecanlan-dırıldığını itiraf etmeliyim. Umarım okur da aynı heyecanı hisseder ve bir gün Necatigil'in çalış-maları kadar faydalı olur... *